

SKÄRSÅ SAMLINGSLOKAL

Antikvarisk medverkan vid omläggning av tak

Skärså samlingslokal
Skärså
Norrala socken
Söderhamns kommun
Gävleborgs län
2025

Ulrika Olsson

Slutrapport
Lst dnr: 8559-2024
Beställare: Föreningen Skärså Samlingslokal

Skärså samlingslokal

Antikvarisk medverkan vid omläggning av tak

Skärså samlingslokal
Skärså
Norråla socken
Söderhamns kommun
Gävleborgs län
2025

Rapport 2026:18
Ulrika Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan du köpa/beställa i länsmuseets butik [butiken@xlm.se](mailto:butik@xlm.se)

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg
Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2026

Omslagsbild: Skärså samlingslokal sedd från väster efter avslutade arbeten.

Foto: Ulrika Olsson, 2025-10-27.

Länsmuseet Gävleborg medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons licensen CC-BY, undantag kartmaterialet:

© Lantmäteriet, dnr I2018/00110.

ISSN 0281–3181

Print: Trycktrean

Innehållsförteckning

Tekniska och administrativa uppgifter	4
Sammanfattning.....	5
Antikvarisk slutbedömning.....	5
Karta.....	6
Lagskydd.....	6
Historik och beskrivning.....	6
Skärså.....	6
Skärså samlingslokal.....	7
Orsaker till åtgärd.....	10
Utförda arbeten	11
Antikvariska iakttagelser.....	14
Källor.....	14

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer: 8559–2024
Länsstyrelsens beslutsdatum: 2025-02-24
Länsmuseets diarienummer: 2025–43/310
Projekttid: september-oktober 2025
Platsbesök: 2024-11-21
2025-10-16

Beställare: Föreningen Skärså Samlingslokal
Antikvarisk medverkande: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg

Medverkande firmor och konsulter

Nymans Bygg, Söderhamn

JP´s plåt

Sammanfattning

Under september till oktober 2025 har taket lagts om på Skärså samlingslokal. Projektet har inneburit att tidigare lertegel, läkt och papp rivits av från taken. Mindre ytor i råsponten har lagats i där rötskador fanns. Takfallen har täckts med oljehärdad board och därefter takpapp. På den nya läkten har det nya lerteglet monterats. Nya ränndalar har tillverkats i röd plåt. Viss komplettering har utförts på befintliga vindskivor. Nya fotrännor är i röd plåt, liksom vindskivebeslagen. Hängrännor och stuprör i vit plåt har återanvänts. Inga arbeten är utförda på den plåtinklädda skorstenen.

Beställare är Föreningen Skärså samlingslokal. Arbetena är utförda av Nymans Bygg och JP's Plåt, båda Söderhamn. Ulrika Olsson, byggnadsantikvarie på Länsmuseet Gävleborg har haft rollen som antikvarisk medverkande. För arbetena erhöles byggnadsvårdsbidrag från Länsstyrelsen Gävleborg, beslutet är daterat 2025-02-24, dnr: 8559–2024. Ulrika Olsson besökte samlingslokalen redan 2024-11-18, med anledning av föreningens planerade ansökan om bidragsmedel från Länsstyrelsen Gävleborg. Besöket är sammanfattat i rådgivningsprotokoll dnr: 2024–311/204. Under projektiden har antikvarisk medverkande besökt samlingslokalen två gånger; 2025-08-27 och 2025-10-16.

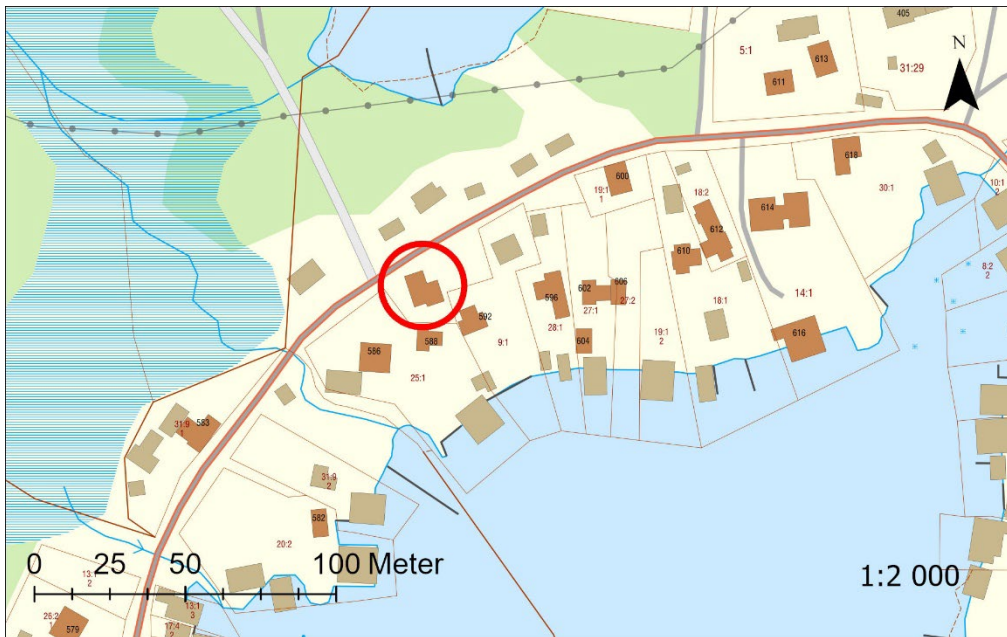
Figur 1. Skärså samlingslokal sedd från väster efter avslutade arbeten. Foto: Ulrika Olsson, 2025-10-16.

Antikvarisk slutbedömning

Takomläggningen har utförts enligt länsstyrelsens beslut. De nytillkomna fotplåtarna i röd plåt är dock en avvikelse vad gäller material och kulör.

Arbetena är godkända ur antikvarisk synvinkel.

Karta

Figur 2. Skärså samlingslokal är inringad. Utdrag ur Lantmäteriets topografiska webbkarta.

Lagskydd

Skärså fiskeläge ligger inom Riksintresse för kulturmiljövården, Skärså fiskehamn, X607.

Historik och beskrivning

Skärså

Historiken är till största del hämtad från boken *Skärså fiskeläge* av Roger Bergström, utgiven 2023.

Det gamla fiskeläget Skärså ligger omkring 1 mil nordöst om Söderhamns stad och fiskeläget finns med på sockenkartor redan från 1600-talets mitt. Fiskehamnen etablerades ursprungligen av bönder från Norrala. Under den här tiden bodde inga fiskare permanent i Skärså, men här fanns enkla sjöbodnar som användes till förvaring av redskap och förmodligen användes bodarna också för övernattningar ibland. Skärså fiskeläge blev med tiden det största i Norrala socken och ett av de största utefter Norrlandskusten. Fiskarnas fångst bestod till största del av strömming som fångades genom notar inom så kallade notlag. Fisket med notar övergavs mot slutet av 1800-talet då skötfisket längre ut till havs blev den vanligaste fiskemetoden.

Mot slutet av 1800- och början av 1900-talen avvecklade bönderna alltmer sitt fiske, vilket då succesivt övertogs av yrkesfiskare. Samtidigt skedde en permanent inflyttning till Skärså och det är vid den här tiden som ett mindre samhälle växer fram. Övergången till permanentboende i Skärså gick dock långsammare än övergången till yrkesfiskare. 1904 bodde det 18 fiskare i Skärså. När Skärså fiskarförening bildades 1915 invaldes 51 fiskare

som medlemmar och av dessa var 27 boende i Skärså och 24 från andra byar i Norraladalen. När yrkesfiskarna bosatte sig i Skärså investerade de i bättre stugor och andra nödvändiga byggnader som till exempel fähus och färdstallar. I fiskeläget uppfördes också handelsbodas, magasin och andra lokaler för fiskeförädlingen.

När Skärså fiskeläge var som störst fanns det omkring 65 verksamma fiskare här, varav de flesta fiskade i båtlag om två personer. Eftersom det inte fiskades i samma utsträckning under vintrarna tog de flesta yrkesfiskarna andra jobb under denna tid, samtidigt som de även ägnade sig åt att laga fiskeutrustning som skötar och nät och att tillverka nya kärl för strömmingen.

När fiskebåtarna alltmer kom att förses med motorer i början av 1900-talet, blev båtarna också större vilket kom att ställa högre krav på hamnar, farleder och fyrar. Fisket från Skärså avtog kraftigt under 1900-talets senare hälft och idag återstår endast en yrkesverksam fiskare i Skärså. I det lilla samhället bor idag omkring 100 permanentboende och därtill ännu fler sommarboende.

Den ålderdomliga karaktären på bebyggelsen i Skärså är till stor del fortfarande bevarad. Invid de äldre husen finns också senare uppförda bostadshus från 1930–1950-talen. Vägen ut mot udden kantas av små stugor och större bostadshus omväxlat med små uthus och båthus samt - inte minst – de karaktärsskapande gistvallarna. Den äldsta bebyggelsemiljön är till största del formad under slutet av 1800- och början av 1900-talet.

Skärså samlingslokal

Byggnaden som idag hyser Skärså samlingslokal uppfördes ursprungligen som en liten fiskarstuga som under 1900-talets första år såldes vidare till tre fiskare som iordningsställde stugan som bönhus. I samband med att Norrala kommun blev ägare till stugan fyra år senare, höjdes den. Under kommunens ägo användes bönhuset även som sjukstuga, bland annat vid epidemier. I mitten av 1920-talet startade skolundervisning i bönhuset och 1929 byggdes skolsalen till. Skolbarnen kom från både Skärså och närliggande Svartvik. Parallellt med skolverksamheten fortsatte byggnaden att användas för byns gudstjänster och som samlingslokal för byborna. Från år 1943 fick Skärsöborna överta driftsansvaret för byggnaden. Skolan var i bruk till andra halvan av 1940-talet. Byggnaden var då fortfarande i kommunens ägo, vilken årligen stöttade verksamheten genom ett driftsbidrag. Det är från den här tiden som byggnadens namn ”Skärså samlingslokal” etableras. Den nuvarande Föreningen Skärså samlingslokal bildades 1977, men då under ett annat namn och sedan 1978 äger föreningen byggnaden. Några år efter överlåtelsen renoverades byggnaden genom bidrag från kommunen. Fasaderna isolerades och fönsterbågarna byttes till kopplade bågar i trä. Byggnaden står på ofri grund och marken ägs av samfälligheten Norrala Mantalsägarkassa.

Idag används Skärså samlingslokal, som namnet antyder, som samlingslokal för föreningsmedlemmar och även för flera andra föreningar som är verksamma i Skärså. Ett krav är att medlemmarna måste bo eller äga en

fastighet i Skärså och idag har föreningen omkring 100 medlemmar. Föreningen arbetar tätt med flera andra föreningar i byn, som till exempel Skärså AIK som är en återkommande hyresgäst. Byggnaden hyrs också ut vid bröllop, begravningar, barnaktiviteter samt som utställningslokal vid konstrundor.

Den L-formade byggnaden är belägen i en sluttning på en höjd, ungefär mitt i fiskeläget på vägen ut till udden. Sockeln är täckt med en gråmålad spontad panel och fasaderna är klädda med en rödslammad locklistpanel. Lister, foder, knutbrädor och vindskivor är vita, liksom fönsterbågarna. Stora salen märker ut sig i byggnadens exteriör genom sina fyra högresta fönster mot väster. Fasaden mot väster pryds även med ett litet lunettfönster i vindsvåningen. Övriga fönsterenheter är betydligt mindre och gaveln ut mot vägen saknar helt fönster. Entrén, som ligger in mot gården, består av en enkelt utformad öppen brokvist, sannolikt tillkommen vid renoveringen under början av 1980-talet. Brokvistens pulpettak täcks av galvaniserad trapetskorrugerad plåt. Den ljusst betsade entrédörren är sannolikt från samma renovering. Taket är täckt av tvåkupigt lertegel och skorstenen är plåtinklädd.

Byggnadens planlösning utgörs av en liten farstu och wc, ett kök och en stor samlingshall. Ytskikten i farstun, köket och stora salen renoverades för några år sedan. Väggarna är tapetserade med en rekonstruerad äldre tapet från Lim och handtryck. Stora salen har en hög panel bestående av skivor, tidstypiskt från tiden då den tillkom. I köket finns en äldre vedspis som dock ej är i bruk idag.

Några meter in på gården finns en nätt klockstapel med spåntäckt sadeltak. Klockstapeln sattes upp i samband med föreningens tillkomst 1977. I ett litet uthus, beläget på andra sidan vägen, har föreningen ställt i ordning ett litet bibliotek där Skärsåboende och besökare kan lämna sina utlästa böcker och låna hem andra böcker som finns i det lilla biblioteket. I utrymmet finns också en hjärtstartare.

*Figur 3. Skolbarn framför Skärså skola, okänt årtal och fotograf. Foto från DIBIS.
Bildbeteckning: XNH01283.*

*Figur 4. Flygfoto över Skärså från år 1953. Skärså samlingslokal är markerad med en pil.
Foto från Digitalt Museum, bildbeteckning: XLM.FLYG1789.*

Figur 5. Skärså samlingslokal sedd från väster år 1982. Den paneltäckta grunden tycks vara rödmålad. Foto: Hilding Mickelsson. Foto från Digitalt Museum, bildbeteckning: HMM72731.

Orsaker till åtgärd

År 2024 lät Föreningen Skärså Samlingslokal utföra en teknisk besiktning av taket och enligt utlåtandet var taket i det närmaste helt uttjänt. Skadorna hade dock inte gått så långt som till ett läckage, men både takpannor och läkten bedömdes som uttjänta delar. Skorstenens plåttäckning, vindskivorna samt hängrännorna och stuprören bedömdes vara i ett sådant skick att de skulle kunna behållas.

Föreningen anlidade år 2024 K-Bygg i Söderhamn till att ta fram ett åtgärdsförslag. Läns museet Gävleborg besökte samlingslokalen 2024-11-18 och detta besök sammanställdes i rådgivningsprotokoll dnr: 2024-311/204, daterat 2024-11-26. Länsstyrelsens beslut är fattat utifrån åtgärdsförslaget och rådgivningsprotokollet.

Figur 6 och figur 7. Samlingslokalen i Skärså innan påbörjade arbeten. Till vänster sedd från väster och till höger sedd från söder. Takets lertegel och underliggande läkt var uttjänt. Foto: Ulrika Olsson, 2025-08-27 och 2024-11-18.

Utförda arbeten

Det gamla takteglet, läkten och den underliggande pappen revs av. Enligt hantverkarna var den gamla pappen uttjänt. Trots detta var råsponen i det stora hela i gott skick. Omkring 5 kvadratmeter har lagats i med nytt virke. Skadorna fanns framför allt kring skorstenen och vid takfoten.

Takfallen har täckts med oljehärdad board på vilken det senare lagts takpapp av fabrikat Mataki. Läkt har monterats och rännalarna har försetts med ny röd plåt. På det södra takfallet fanns en puckel, vilken hantverkarna gjort sitt bästa för att utjämna i samband med att läkten monterades. Detta har medfört att höjden på vindskivorna har justerats något till det högre. De nya trädelarna har målats vita liksom befintliga vindskivor och taken har klätts med tvåkupigt lertegel från Vittinge. Nya fotbrädor i röd plåt har monterats. Nya vindskivebeslag har tillkommit i röd plåt. De gamla hängrännorna och stuprören i vit plåt har återmonterats.

Figur 8 och figur 9. Under pågående arbeten. Ny papp har lagts på oljehärdad board. På denna ligger läkten på vilken det nya tvåkupiga lerteglet har monterats. Ränndalarna är nytillverkade i röd plåt. Foto: Michael Wernerson, K-Bygg, 2025-09-22 och 2025-10-03.

Figur 10. Skärså samlingslokal sedd från väster vid slutbesiktningen. Foto: Ulrika Olsson, 2025-10-16.

Figur 11. Skärså samlingslokal sedd från nordöst vid slutbesiktningen. Foto: Ulrika Olsson, 2025-10-16.

Figur 12. Skärså samlingslokal sedd från söder vid slutbesiktningen. Montering av plåtar kring entrépartiet pågick och skulle färdigställas senare samma dag. Foto: Ulrika Olsson, 2025-10-16.

Figur 13. Skärså samlingslokal vid slutbesiktningen. På det södra takfallet har vindskivorna varit nödvändiga att höja lite eftersom en puckel på takfallet har rätats ut genom shimsning. De nya trädelarna ska målas vita så snart vädret tillåter. Notera den nytillkomna fotbrädan i plåt till höger. Foto: Ulrika Olsson, 2025-10-16

Antikvariska iakttagelser

En liten förändring mot tidigare är de tillkomna röda fotplåtarna. De tidigare fotplåtarna var av vitmålat trä. Eftersom dessa var felmonterade och uttjänta var det nödvändigt att tillverka nya fotplåtar. De nya fotplåtarna är tillverkade i röd plåt. Val av material och kulör på de nya fotplåtarna har inte kommunicerats med antikvarisk medverkande.

Vid slutbesiktningen kvarstod ännu några plåtar på entrépartiets tak, vilka skulle färdigställas samma dag.

Källor

Bergström, Roger (2023). *Skärså fiskeläge*. Stockholm.

Rådgivningsprotokoll Läns museet Gävleborg, 2024-11-26,

dnr: 2024–311/204

Länsmuseet Gävleborg, Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle. lansmuseetgavleborg.se

